

Egy „alapregény”

(Száráz Miklós György prózairói világa)

Temesi Feri születésnapjára várva a Kossuth Klubban ismerkedtünk meg Száráz Miklós Györggyel. Nemsokára délutáni alvásomat a kaputelefon csengése zavarta meg. „Nem zavarlak, csak engedj be, bedobok egy könyvem a postaládádba. És már tűntem is el.” A dedikáció szerint karácsony előtt lehetett. Aztán látom, a Scholar Kiadó listáján egy második kiadású vastag könyv szerepel: *Lovak a ködben*. Megkívántam ismeretlenül. Amikor elért hozzám, kézbe vettem, leültem vele, és olvasni kezdtem. Pedig más dolgom lett volna. És addig nem nyugodtam, míg végig nem olvastam. Nem egyhuzamban. De egyfolytában. Mert olyan a kompozíciója, amelyet nem lehet félbehagyni. A világ teljességéről teljes megszerkesztettségben beszél. És a regény mondatai: a legszebb magyar regények nyelvével vetekszik. Ez az ember tud írni, kitűnő szerkesztő, nagyszerű gondolkodó, témájának nagyszerű ismerője, benne és általa megszólalnak szereplői – körülötte létezésünk egész világa él, körülvesz, meggondolkodtat. Otthonosan érzem magam az otthontalan szereplők életévilágában. Élni akarok ennek a könyvnek a hatására. Erőt ad, mint a havasi gyógyfűvek. Életre serkent.

És amit eddig soha nem tettem: olvasás közben elkezdtem levelezni a regény szerzőjével. Rázúdítottam, amit leírtam. A „katyvaszt”, amint neki jeleztem. De soha nem kérdeztem – a regény és novellák vonatkozásainak semmilyen „valóságos” összefüggésére rá nem kérdeztem. Hagytam magam „tudatlanságban”. Ennek a „katyvasznak” megszerkesztett változatát olvashatják a továbbiakban. Száráz Miklós György tudhatta olvasói énem alakulását, én elzárkóztam, csakis a regény nyújtotta információ- és invencióáradat feldolgozására vállalkoztam. Remélem, elsőként üdvözölve prózairodalmunk egyik újabb alapkönyvének másodszori kopog-

tatását. Ráirányítva az olvasók figyelmét erre a remekműre.

* * *

Vannak bizonyos „alapkönyvek” az irodalomértők életében, amelyek segítenek tájékozódni életünk alakulásában, létünk elhelyezkedésében fogódzóval szolgálhatnak. Sokszor a véletlen hozza össze művet és olvasóját. Így voltam pályakezdésem kezdetén Németh László *Emberi színjáték* című regényével. Majd szinte mindegyik Dosztojevskij-kötetem akként nyílik ki, ahol az elején a földhöz vagdostam őket, míg majd túl az emberélet útjának felén felvázoltam magam számára egy elképzelt kedves olvasmányt, majd döbbenet jöttem rá, hogy ennek alapján olvasmányommá alakíthatom minden egyes mozzanatával Dosztojevskij teljes életművét. És most, kései éveimben megint csak egy véletlen hozott össze egy eddig visszhangtalanul sikkadó vastag könyvvel, Száráz Miklós Györgynek a Scholar Kiadó által másodsorra is megjelentetett *Lovak a ködben* című regényével.

Az *Emberi színjáték* véletlenül került kezembe egy antikváriumban, a forradalom utáni tavasszal. Egy soha meg nem jelent kiadás. Írója első regényeként a Napkelet megrendelésére havi hajzában írta meg, könyv alakban életműve sorozatában zárásként jelent volna meg a második világháború végén, az összeomlás előtt, két kötetben. A könyv Krúdában élte át az ostromot, és évtizedek múlva is érződött rajta a füstszag, hiszen kiadóját az ostrom kiégette. 1957-ben bekötették, és én a következő nyáron, friss diplomásként egy hideg-esős augusztusban, szinte szobafogságban döbbenet olvastam. Jegyzeteltem. Tanultam belőle a bartóki huszadik század esemény- és élményvilágát.

És most egy ismeretlen második kiadás fon körül mindazzal, amit a huszadik századból kilépő ember átélhet, ha be akar lépni a huszon-

egyedikbe. Ha életben akar maradni itt és most, abban a Közép-Európában, amelyik egyben az egyes ember otthona is kell hogy legyen a körülvevő ki tudja, milyen univerzumban. Mert tulajdonképpen a televízió hírcsatornái meggyőznek arról, hogy amit Kárpát-medencebeli sorsnak hittünk, amin Trianon-szindrómaként értetlenkedünk immár egy évszázada, az minden tájegység hasonlóan jellemző valóság. És aki ezt nem érti meg, az azt sem tudja felfogni, hogy ez a sérülékeny, e földön egyszeri jelenlétű ember hogyan is lehet tájékozódó és otthonra vágyó az oly igen értelmezett, mégis értelmezhetetlen világmindenségben. Amit Németh László könyvéből egy életen át olvasok – és amelyről oly sokszor írtam is –, és amelyhez társulhat a létezés értelmezni akaró, olyannyira kiszolgáltatott, ám mégis fel-felemelkedő emberi önkaratos szellemiség Dosztojevszkij küzdelmes életművében, az ebben a csodálatosan összefonódó új regényben egybemosódik, felzaklat és egyben elnyugtat, mindent visszajára bont, és mint egy Teremtő agyában: előre megtervezetten egyben áll. Létezik. Úgy magyar regény, hogy bárhol a világban hasonló problematikával képes lenne olvasóját igénybe venni és mégis eligazítani. Földi ittlétére és a létezésben elhelyeztettségére rávezetni. Örömmel eltölteni és életreményre ébreszteni, miként azt valaha Németh Lászlótól tanultam. Nagy-nagy örömmel töltött el ez a könyv. Azok közé tartozik számomra, amely művek erőt adóan még az élet végezetével eltelítetten is képesek irányt mutatóan feltölteni.

És tegyem hozzá – ez külön öröm kritikusi-magyar irodalmár voltom számára! –, hogy nagyszerű magyar mondatokban hullámoztatja a létezés teljességének megéreztetését. Kortársaim olvasásakor talán csak Oravecz Imre regényében éreztem ilyen otthonosan magamat magyar olvasói mivoltomban.

Ugyanakkor a létezés hullámzóan elbeszélő, természetesen folyó mondásának teljes kiegészítése az a megtervezettség, amely a szöveg makrokozmoszát éppúgy jellemzi, mint a legkisebb, mikrokozmoszig hatoló átgondolását a teremtettségnek. Minden pontosan nem előre tudott, hanem egyszerre tudott. Amikor az író leírja a vaskos könyv első mondatát, tudatában kell lennie az utolsónak is. Minden egyszerre

történik ebben a szövegben. Félelmetes intellektus uralkodik benne. Amikor olvasom, mondatról mondatra, eseményről eseményre, de még szóról is szóra tudatában vagyok annak, amit Szabó Lőrinc a *Tücsökzene* 1947-es zárásában átértzett: „De, hogy a / Mindenség is csak egy Költő Agya, / úgy látszik, igaz.” Ha valamit a múlt (azaz a huszadik) század nekünk átadott, akkor ez a megteremtettség tudata. Amikor minden szétesni látszott, amikor a világ azt a sugalmat ébresztette az embereken, hogy – éppen a médiumok felpergetett „eredményeként” – minden a széthullás felé törekszik, az értelmetlenség válik az univerzum sajátosságává, akkor a költészet (értve ezen minden szöveg- és művészeti univerzumot) annak megérezkítésére képessé vált, hogy a világ a maga borzongató materializmusában éppen a teremtettség, mondjam: az antiateizmus reprezentációja. Képes egy-egy műalkotás egy olyan egészet összefogni, olyan paradoxonokat és oxymoronokat egyszerre tudatosítani, amelyek segítségével a személyiség szétesésének legtudatosítottabb pillanataiban éppen olyan egészség megépülésének, összeállásának teremtettsége szerveződik össze, amely egészzé formáltan mutatja fel a létezését. Hívó és hitetlen számára képes a műalkotásban az összetartozó egészet megszerkesztve felmutatni. Az eszmélet folyamatát előttünk szöveggé alakítva, mint mondjuk, az *Eszmélet* törvényt mondó versvilágában, vagy kortársunkként Esterházy szövegépítésében kibontja az univerzum egészzé alakulásának folyamatát. Ezeket a műveket csak az tarthatja „hosszúaknak”, kérheti számon bennük a szellem kompozícióját, aki képtelen egybeérezkíteni a most-pontokra-szakadt idő és az abszolút idő egybeérezkélését. A teremtettség és a megéltség egyszerre való jelenlétét.

De Oravecz vagy Száraz Miklós György prózája nem valamilyen matematikai „levezetés” leképzése a szöveggé alakított narrációban. Az ő prózájuk olyan narráció, amely előre kimondja a végeredményt, a szövegbe kezdetektől beleépíti a végeredményt.

Tulajdonképpen a fizikából ismert kétféle módszer beleépülését követhetjük ebben a narrációban. A tét: az Isten „kockajátékos”-e? Mutációkon keresztül alakul a létezés története, vagy előre kész tudat teremtmenyeként valósul meg

„pontosan és szépen” létezésünk története?

Miért maradt töredék József Attila híres vers-fogalmazványa: „dolgozni csak pontosan, szépen, / ahogy a csillag megy az égen, / úgy érdemes.” Mert nem tudott dönteni a két teremtési módszer között. Száraz Miklós György mintha nem maradna a változtathatatlan teremtett világ mellett? Most írja egyik válaszlevelében készülő új regényéről: „És közben döngetem az új regény végét: le kell adnom július 31-én, és még nagyon nagy darabok hiányoznak, meg bizonytalanok.” Ő is „kikockázná” a narrációt? Akkor pedig milyen világban élünk? Avagy ha van is egy alap-törvénye létezésünknek, azon belül is folyik a „kockázás”? Heisenberg és Einstein egyazon világot élték meg a maguk számára? És írja le mindezt számunkra a maga módján Esterházy és Száraz Miklós György?

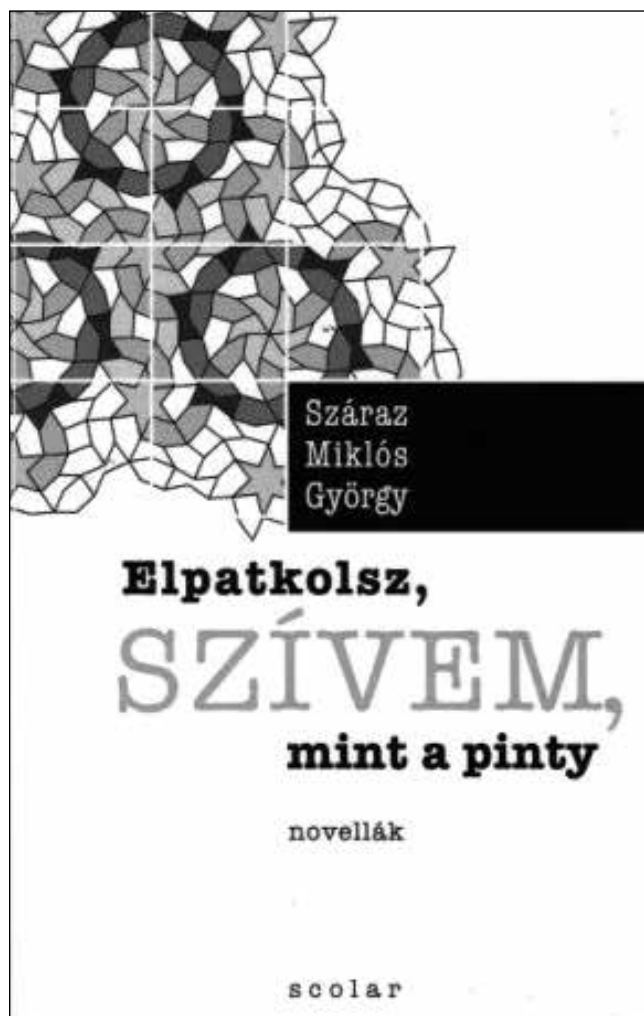
A szabad akarat és az eleve elrendelés egymáson keresztül képes hatni. Szent Ágoston és Milton összeolvashatók?

* * *

Lépünk bele a *Lovak a ködben* világába! Megérkezik Budapest belvárosába, az ortodox oldali Váci utca környékére egy egyetemistának készülő leány, aki már az első mondatokban kimondja, hogy az utolsó mondatokban vissza is tér innen. Csakhogy benne megmarad minden, amit közben átélt: ötszáz oldalon keresztül beszél benne a regényben, keresi, értelmezi és építi önmagát. Mint ahogy ide is magával hozott mindent, és benne él továbbra is, amit felnevelő felvidéki városa és környezete, feltehetően Rozsnyó bele-táplált. Látszólag semmi nem „történt” az ötszáz oldalon. Pedig ez alatt telítődik emberré ez a leány. És mindazt, amivel feltöltődött, mind magunkévá éljük mi is, olvasói. Én legalábbis igen! Erőszakkal belénk „életik” ez az élet. Hogy mennyit veszünk át? Ezt már olvasóira bízta az alkotó. Aki szöveggé teremtette mindazt, amit itt, ezeken a helyeken magukba éltek nemzedékek. És ez, az állandóan beszélő egyetlen leány? asszony? Egyszerre mindkettő. Mi megy át belénk? Kockázza ki minden egyes olvasó a maga számára.

Miként a történetét elbeszélő leányzó saját pillanatait, aszerint a szerkesztési elv szerint alakítja-formázza az író történetét: amint az Miltonnál a Megváltással történik. Az Atya szeret-

né már az ember bűnös tettet megbocsátani, de az csak egy önkéntes, isteni önáldozat-vállalás segítségével történhetik. Az első Ádám bűnét a „második” Ádám önkéntes áldozata oldhatja fel. A felajánlás és annak várása a szabad akarat és eleve elrendelés összefonódását „beszéli meg” – valóban önmagában – az Atya és Fia, az »áldozatra váró« és az »önként magát feláldozó« („tetteit ruházd rám: / a rosszat, jót – ezt érdemem teszi / teljessé, míg azért fizet halálom.” „Mit kérsz, legyen. Szerelme Fiam! / Minden, mit kérsz, parancsom volt” – Jánosy István fordítása). Nem tudom, Száraz Miklós György olvasta-e a Milton-eposzt bevezető Ravasz László tanulmányt (az 1930-as Franklin-kiadásból), de egy tény, annak dramaturgiáját valósítja meg a regény mikroelbeszéléseiből megépített óriás látomásában.

A narráció egy kimondott végeredménnyel kezdődik. Egy megváltoztathatatlan végponttal.

Mégis az azt követő elbeszélés egy azzal esetleg éppen ellenkező cselekménysor végigélését, szabadon szárnyaló-borzongó megvalósulását játszatja el kitűnően megszerkesztett párbeszéddek és hullámzóan leíró, mégis pontosan tárgyias leírások szinte filmszerű lepergetése segítségével. Menekülés és beteljesítés egyszerre minden ilyen mikroelbeszélés. Szabadon csapongó, mégis az egész regény teremtménységéhez csatlakozó, azt kiegészítő-beteljesítő történetzilánk. Mert mindegyik ilyen jelenet – és az egész regény ezeknek szövevénye – ennek a teremtett világnak kimaradhatatlan része. Csak ezekkel együttesen alakul teremtett egészé a műben benne létező univerzum: az ezt a teljességet átérzéssel magában éltető személyek-szereplők létezése, egy magyar szempontú Kárpát-medence-képzet, és ennek az együttélést a nem magyarokkal megszervezni vágyó hagyományozódása és jövőképe. Félelmetesen egybeillesztett mozaikegész, mintha Barcsay mester embert és környezetét, egész-ségét és lebonthatóságát-megépíthetőségét egybelátó technikájával átérzett világát adná át számunkra írója ezt a művét. Benne élek, mint mikor a Sixtus-kápolnában benne lehettem – másodpercek erejére. És aztán továbbmentem, hogy a félhomályos létből kivilágosodjon Raffaello utolsó alkotása, a Transfiguratio. Emberi és léttörténeti összefüggésével. Amely kép a létezés materiális és szellemi rétegeztségét egymásra és egymásba építi. Miként Száraz Miklós György regényének rétegeztsége is ennek az állandó lebegtetésben való megjelenítése.

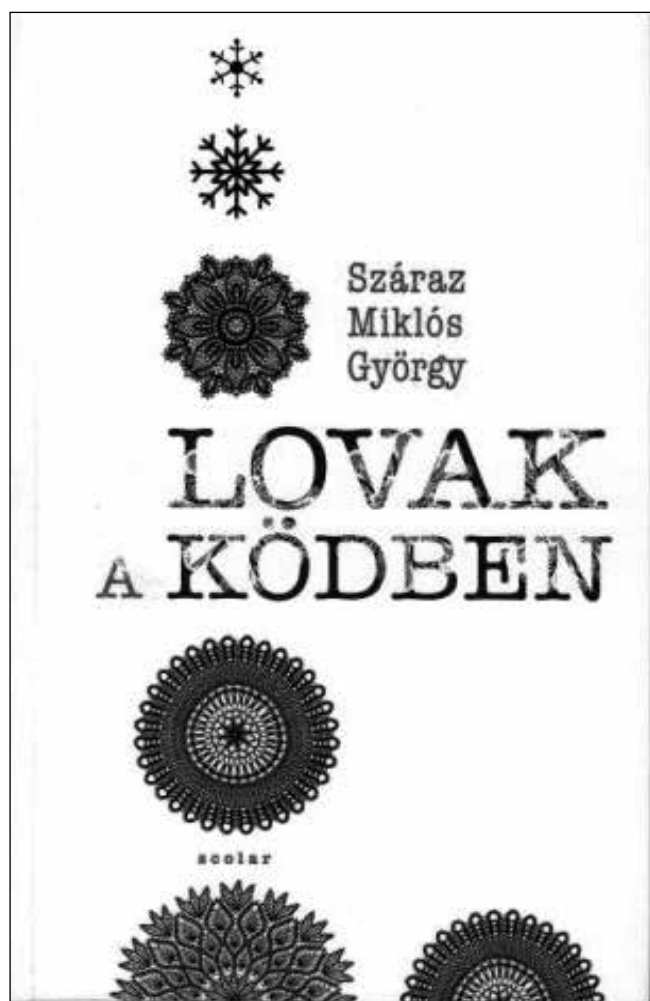
[A Scholar most, ugyanettől a szerzőtől két kötetet jelentet meg. A *Lovak a ködben* című nagyregényt és a délutáni álmomat megzavaró apró mozaikokat egybeválogató kísértethistóriákat egymás mellé szervező *Elpatkolsz, szívem, mint a pinty* című novellákat. A két kötet azonos módszerű mozaikok szembeállítható megvalósítása. A regény mozaikjai „teljes kiörlésű”, szabadon hullámzó elbeszélést hömpölygetnek. Hosszú mondatokban, mégis a mondat minden egyes szavával valami új eseményt-elemet építve az elbeszélte valóságba. Az elbeszélések rövid, szaggatott, szinte balladás előadású mondatok drámai egymásra következésében alakítják a történeteket. Mindkét esetben „kísértet”-elbeszélések

ugyanakkor. Miben jelentkezik a kísértetiesség? Villódzóan váltakoznak a jól hangolódó események és jellemek, illetőleg ugyanezen elbeszélések sötét, viharfelhős, és drámaian a világban jelen lévő rosszra rávilágító jellemzések. Amiben különböznek: az elbeszélések kísértethistóriák, a regényrészletek a mindennapi élet folyamán olyan megjelenései, amelyek éppen ezt a folyamatosságot építik a változatossággal megjelenő történelem részeivé. Az elbeszélések balladai életjelenetek, állandó félelemmel burkolva – a regényjelenetek olyan zárványok, amelyekben a jellemek és a sorsok alakulásának felépülései teljesezhetnek ki. Az elbeszélésekben a világ kísérteti oldala alakul megfigyelhetővé, a regényrészletekben a világ teremtett egésze mutatja meg egymásnak ellentmondó, mégis az egészre rávilágító teljességét. Persze, esetenként helyet is cserélhetnek a regény és az elbeszéléskötet jelenetei. Például az ortodox templom keresztjének szerelésében bekövetkező kísérteties tragédia bekerülhetett volna az elbeszéléskötetbe is, miként a kamasz fiúk erdélyi kirándulásai a maguk folytathatóságával helyet találhatnának a regényben is. Valóban? Nem hiszem! A tragikus építkezési jelenet ugyanis nem a szereplők jogán került a regénybe, hanem éppen azért, hogy az eseményt figyelő regényszereplők jellemzésében váljon maga a kísértethistória jellegzetessé. Miként a kamasz fiúk életre borzongása egy-egy megfigyelt életre eszmélés balladisztikus jelenetesítése, de semmilyen kapcsolatot nem mutat a regény szereplőinek tragikus hangoltságú sorsalakulásával. Ha a másik könyvben jelentkezne, ki kellene venni onnan őket. Így saját helyükre kerültek az író elrendezése alapján. Tudja, mi, melyik miért kerül az egyik vagy a másik könyvbe. Bárha mindkét könyv ugyanannak az életnek kísérteties eseményességét tárja fel. Csakhogy az egyik pillanatképek jelenetezésével, a másik az összeszerkesztettség hömpölygő eseményességével.

„Aki céltalanul ödöng. Mindig annak örül, ahol és éppen ami van. Akivel bármi történjék is, az nem valaminek az eleje és a vége, nem a kezdete és a befejezése. Akinek soha nem hiányzik semmi. Legfeljebb egy kis harapni- és innivaló. Olykor a hálóhely. Meleg. Zivatar után száraz ruha. Kis tüzezscke, ami mellett farmert

és tornacipőt lehet szárogatni. Mert nincs semmi magasabbrendű cél. Csak lenni.”

Az élet kísértetiessége, meglepetéses egy- másra vonatkoztatottsága az elbeszélésekben megdöbbentő figyelmeztetés – ugyanez a regényben a történelem folyamatosságának, egy- másra épültségének átgondolása. Az egyik a vé- letlenek meg-megjelenése, a másik a folyamatok felvállalásának átélése. Az elbeszélések éle- tünk alakuló pillanatai, a maguk véletlenszerű- ségével. A regény eseményessége kísérlet arra, hogy megértsük azt az életet, amelyben – min- den kísértetiessége ellenére – otthonra kellene találjunk.

A kétféle elbeszélésmód: a regénybeli leány, aki az élet értelmét keresi, a folytathatóságot, és a „szerelmem”, „kedvesem” névre hallgató el- lentéte, aki megtanítja a hiány kipótlására. Neki mindig minden hiányzik. A leány, mindenben az elérhetőséget éli meg. A valamihez tartozás csodáját. Két világ birkózása a regény. Végül két

könyv lett belőle: a regény a leány önmagát épí- tése, az elbeszélések az élet ijesztő jeleneinek felvillantása.

Lehet otthonra találni ebben az életben? A kockajáték fedezhet-e valamilyen általános érvé- nyű törvényt? Száraz Miklós György, az író élve- zettel teszi fel a pilátusi kérdést: mi az igazság? És közben folyik a történetek láncolata: részesei egy nemzedék szereplői, akik nem tudják, mi az az élet, amelyben állandó szereplők, és ugyan- akkor ennek az életnek boldogan átélői, akikben utólag tudatosodik, hogy miért kellett átélniük a korábban nem értett életjelenetet. Egyszerre tudnak és nem tudnak a bennük megvalósult események értelméről. Kiüresítik magukat, em- berként eseményeket teljesítenek be, és ugyan- akkor a létezés csodáját is magukban érzékelik. Részesei kell legyenek ennek a létezésnek. Ha kell, belepusztulnak, ha meg az kell, beleépül- nek. Tudják-e, mit élnek át, vagy sodródnak a kö- vetkező pillanatig, amibe belepusztulnak?

* * *

Mert miről is szól ez a regény? Egy felvidéki polgárlány budapesti egyetemista éveiről és élete további megéléséről. Egy ember életéről a Kár- pát-Európában, a poszttrianoni időkben. Arról a kérdésről: lehetséges-e élhető élet a Kárpát-me- dencében egy értelmiségi számára. Avagy még egyszerűbben: lehet-e egészséges életet élni a mostanra ránk maradt Közép-Európában. Ponto- sabbban: élhető-e az az élet, amely most adódik egy értelmiségi számára a ránk szakadt, újra ala- kuló köztes Európában. Még egyszerűbben: Egy sokszázados polgárház otthont adhat-e még ma is ebben a változatos Közép-Európában egy sok összetevőjű genetikai és kultúrhagyományokban változatos család magára maradó sarjának. A folytatólágosság esélyével.

Két lényen keresztül tesztelődik mindez: egy felvidéki magyar-zsidó polgárlányon és egy erdélyi származású kutyán. Tarhason, aki valójában nem is „tarhás”, csak ragadványneve kíséri ek- ként. Tarhás lesz a döntőbíró: meg tud-e öreged- ni a leány mellett, a köré kimondott családban, férj, két gyerek mellett. És egy oda-véletlenedett, ősszlóvák földről származó, magyarul tanuló szlovák féltestvér és az ő anyja szellemi elfoga- dása után. Születhet-e újjá egy Kárpát-medencei

kipusztulóban lévő család? A maga percenként összezagyválódott múltját levetkezve, illetőleg csakis azt vállalva alapként. Lehet-e mindebből új életlehetőséget megálmodni? Tarhás elfogadja ezt a szituációt. A környezet összeszővődik benne, és a ház, melyet úgy örökölt a leány: ha elhagyod, öntsd le benzinnel, és gyújtsd fel, mindezt békésen befogadja. Megújíthatóan. Egy hagyomány megszentelte ház, és egy, e földet beélni akaró állati szimat döntőbírósa mondja ki a végszót. És az egész belesimul minden ellentmondása ellenére abba a spirituális univerzumba, amelyet ez a keresztény Európa szentesít a maga harangszavával. Távolból. Példázatosságával. Mint tette mindezt már ezredéve. Miként valaha e föld koronája jött összefogni a vidéket, úgy most az itáliai harangszó szenteli meg újra ezt az önmaga megszakításával is megépítkező-újraalakuló életet. Hagyományt folytatva, teremtve.

„Az tetszett a legjobban, hogy mindig és mindenütt zúgtak a harangok. Csengtek-bongtak, méltósággal búgtak, fennen zengtek, vidáman csilingeltek, falsul kongtak, leginkább mégis ünnepélyesen zúgtak a harangok. És ez szép volt, megindító. Hogy igenis úgy van, mégis úgy kell lennie, ahogy a nagytól meg az aputól tanultam, és amit gyermekként még ösztönösen tudtam, hogy az életünknek igenis minden perce, minden pillanata ünnep. Néha vidám ünnep, máskor csak derűs, olykor unalmas nagyon sokszor szomorú vagy fájdalmas ünnep, de ünnep. Ilyet, hogy emberként ennyire fontos, ennyire tiszteltreméltó volnék, még soha-soha nem éreztem azelőtt. Később ugyanez az érzés ríkatott meg a Szilágyság és Erdély pusztuló magyar falvainak templomaiban.”

És az ellentéte:

„Egy este, nem emlékszem már, hol, talán valahol Firenze vagy Gubbio környékén, egy faluban vagy kisvárosban bókászunk, sötét volt már... ..az én szerelmem, ha valahol jól érezte magát, akkor az elégedettség és a nyugalom úgy sugárzott belőle, mint a megrakott vaskályhából a meleg, és ahogy kéz a kézben andalogtunk a sötét utcákon, egyszer csak a lábunk elé hullott, valamelyik ház magas ablakából alászállt egy nagy adag paradicsomos makaróni, talán nyolctíz méterrel előttünk ért földet, csattanva fröcs-

csent, kenődött szét a kőlapokon. Megálltunk, felpilantottunk a ház sötét, nyitott ablakaira. Kísérteties volt a csend. Nem, a csend csend volt. A szétmállott makaróni volt kísérteties. A házból nemhogy kiabálás, veszekedés, de egy indulatos szó sem hallatszott.

És ekkor elpukkantam a nevetéstől, mert tudtam, hogy most valamelyik öreg házacska valamelyik első emeleti ablakában ott lapul egy apu a kisfiával vagy a kislányával, mert már előtte eszembe jutott, hogy réges-régen hogyan csinált az apu negyed kiló romlott liptóival reggelig tartó rövidzárlatot a városunkban.”

A kétféle elbeszélés, mely mégis egygyé alakul. Egymásnak értelmet ad a létezésben. A belakottság és a megszenteltség. Az értelmes létezés.

A kiselejtezett házban a régi, nagy sparherdja – természetesen megmarad. Ez a mellékmondatként elhangzó kijelentés összegezte a leány jövőjét. Rátalált. Megszületett a regény: módszerével, a folytathatósággal. És minden mással szemben. Az egész regény egy selejtezés: „szelmemtől” mindenig, ami mulandó. Köztük a magyar „apuvál”, és a zsidó „nagyival”, akik a múltat jelentik, de a már elmúltat. Akik kísértetként élhetnek csak az újjászerveződő világban. Akikből kialakul maga a leány, de kicsöppen szinte véletlen szlovák kistestvére is. „Belőlük lettem” – mondhatja a leány. Az ő elmúlásával. Kemény-kegyetlen leszámolással. A múltat ismerő „szerelmemmel”, évekig tartó egymásrautaltság minden emlékezetével folytatva a selejtezést.

Lovak a ködben – hogyan lehet ez a címe a regénynek? Általa fogalmazódik meg a vízvázlasztó. Ez az, ami egyszerre összeköti és szétválasztja a múltat a jelenben a jövőtől. Amiért „apunak” meg kell hálnia hivatása gyakorlása közben az ötletszerűen felvállalt betegkísérés-kor, a jeges felvidéki úton. A kórházigazgató megszállott orvos és életét szervesen megélt magánember éppúgy szereti a lovakat, mint leánya. És egyszer csak ez az apa nem hisz gyermekének, aki egy ködös napon látni vélt lovakat a városi ködben. Elcsattan egy pofon. És ezért nincs bocsánat. A lovak a szán előtt ott voltak pedig, legfeljebb amikor a hitetlen apa elindul ellenőrizni, már nem állnak ott. Akik egy életen át hittek egymásban, egy pillanatra elengedik egymás kezét. Szembefordulnak egymással. És

az „apu”, aki egy életen át a hagyomány ékesítéseként a hagyomány megújítását vállalja, zsidó feleséggel egy zsidó hagyományú családba házasodik, majd halála előtti pillanatban egy északi szlovák ápolónővel tudatosan gyermeket fogantat, leendő magyar féltestvérnek leánya mellé, kimondott magyar nevű utódot, Bebek Kristófot – ez a hagyományt felforgató apa egy pillanatra elveszti hitét saját leánya szavahihetőségében. Ebben a ködben siklik a selejtlistára, amely beteljesedik egy téli éjszakában. A selejtezés éppen a kötelességteljesítés közben teljesedik be. Az összetartozást erősítve mindezzel. De jelezve: az összetartozás és a szétválasztódás egymás kiegészítései. Természetes cserélődés ebben a természet megszentelte univerzumi térségben. Ez a leány éppen azoktól válik meg, akikhez a legalakítóbban kapcsolódik. Minden mozdulatában, minden eszméletében a „nagy”, „apu”, „szelmem” a meghatározó, és mégis egy ajándék erdélyi kutya, egy majdnem elhagyott polgárház a Felvidéken, egy jövevény féltestvér magyar gagyogása, egy szinte ismeretlen férj és két saját leendő gyermek lesz a jövője.

Miként éli túl a regény jelenét ez a minden idegszálával az elmúlt múltba kapaszkodó leányzó? Miként teremt magából magában új nemzetet új Szent Istvánként ebben a Kárpát-kavalkád-

ban? Természetes életösztonnel és az univerzumot magába szívva? Elhagyva mindent, amit mint élettapasztalatot magába épített. Amiből mint tojáshéjból kiléptette magát?

Álomvilágban él? Nem, valódi, majdnem azt írom sültrealista, szociológiailag pontosított környezet termékeként születik meg számunkra ebből a hullámzóan szépen megjelenített valószínű kárpáti létből. Mint valaha az erdélyi emlékirókból Jókai, majd pedig Móricz rekonstruálta és Kós Károly alapkönyvben ezt a valóságot megrögzítette, összekötötte az itt élő népek sajátos stílusvilágát. Hasonlóképpen Száraz Miklós György egy valószínű múltat elevenít élővé a huszadik századi emlékirók emlékezetéből, hogy megalkossa a maga egyetlen példányként életre keltett csodálatos életélvező és szenvedéseket elviselő leányzóját. Hogy belőle szülessen meg egy csak jelölt, de biztosan várt és tudott jövő. Nem álom, hanem valószínűnek vehető jövő. Megalapozott. Hagyományból előlépő, egészséges és élhető emberi alkat.

Higgyem? Ahogy olvasom, elhiszem. Nagy írói erővel bizonyította alkotója. Mintha a Teremtő gondolatait kölcsönözné megalkotásához. Ünneppé emelve ezt a nem ünnepelhető évszázadot.

Kicsi bálvány